

26.98x33.55	1/3	46	עמוד	ידיעות חולון	21/03/2014	41641395-3
מקווה ישראל - 43083641						

עיריפת שורש

למשלחת בני הנוער ממקווה ישראל שהגיעה להתארח בבאד נוישטאט שבגרמניה אצל בני נוער לא יהודים, ציפתה משימה לא שגרתית: לשפץ יחד את בית הקברות היהודי של העיירה, שנהרס במלחמת העולם השנייה • עכשיו הגיעו חבריהם לפרויקט לביקור גומלין בארץ, כדי לסכם את החוויה שטלטלה את שני הצדדים • "לא ידענו עד כמה הפרויקט הזה יהיה משמעותי עבור שני הצדדים"

× לימור סימון × צילומים: קובי קואנקס

פרטים על האנשים הקבורים בו, במטרה לנסות ולאתר קרובי משפחה שנותרו בישראל או בכל מקום אחר בעולם."

נימה של התנצלות

גונטר, בן 52, נולד בגרמניה של אחרי המלחמה. את סיפורי המלחמה שמע בעיקר מפי הוריו. "אבי היה חייל, ושני הרורים שלו נהרגו כחיילים בצבא הרוסי. כשאבא חזר מהמלחמה בשנת 1947 הוא הכיר את אמא והם התחתנו. הרבה הוא לא סיפר ממה שראה. אמא נהגה לספר שבעיר הייתה קהילה יהודית ושהם למדו עם ילדי הקהילה יחד בבית הספר ונהגו לשחק איתם, אבל לפני שהיטלר עלה לשלטון הם הופרדו מבית הספר הציבורי לבית הספר היהודי, שהיה באזור אחר. לדבריה, בכורך אחד באפריל 1942 כל היהודים שנותרו בעיר הוצאו מהבתים, נלקחו לתחנת רכבת ומשם לפולין. אף אחד מכל 50 האנשים הללו לא חזר. אמא זכרה את היום הזה היטב, ותמיד כשסיפרה על זה הייתה בקולה נימה של התנצלות, של 'מה יכולנו לעשות?'".

רגשות אשם?

"אני מניח שכן. זה היה מצב של חוסר אונים, שאתה לא יכול לעשות הרבה, אם בכלל, כדי למנוע. אתה רואה את השכנים שלך, את אלה ששיחקת איתם בחוץ, גלי קחים, ואתה יודע שזה רע".

יש הבדל בין איך שהתייחסו לנושא בבית הספר כשהיית ילד לבין הטיפול בנושא היום?

"בוודאי. בזמני, בבית הספר לא דיברו ולא לימדו על הנושא. רוב המורים שלנו היו אנשים צעירים שהיו חיילים בצבא הגרמני ולא אהבו לדבר על התקופה ההיא. רק מעטים דיברו על העניין. אני חושב שבתקופה שלי עדיין לא ידעו איך להתמודד. זה היה שלב של אשמה ואולי של חוסר אונים. היום זה אחרת, היום התכנים האלה נלמדים בתוך חומר הלימוד. מדברים על זה המון. הדור של היום מתעניין, מוערב, רוצה לדעת את האמת ומנסה להבין את המציאות ההיא. זה לא רק בבית הספר, זה חלק מהחיים שלנו. אצלנו בבית הספר עורכים מדי שנה בחורש אפריל את טקס יום השואה במרכז העיר, במקום שבו נמצאת האנדרטה לזכר הקרבנות שהתגורר

היה רגע אחד שבו עמדה חבורה של בני נוער גרמנים ויהודים זה לצד זה, בבית הקברות היהודי בכאד נוישטאט שבגרמניה. הם הביטו זה בזה ובמצבה של ילד בן גילם, שנפטר עוד בטרם פרצה מלחמת העולם השנייה. "ליד המצבה שלו היה שטח ריק, שכנראה נקנה על ידי המשפחה", אומר אנדריאס בוקס, "ופתאום הבנתי שלנער הזה היו הורים ובני משפחה, שקנו לעצמם חלקת קבר וחשבו שיום אחד יוכו להיקבר ליד הילד שלהם. אבל אז פרצה המלחמה והם גורשו מהעיירה ואף אחד מהם ככל הנראה לא נותר בחיים".

האירוע הזה התרחש בסוכות האחרון. 22 תלמידי כיתה י' מבית הספר החקלאי מקווה ישראל טסו במסגרת חילופי נוער לגרמניה. שם הם פגשו בנערים בני גילם, שאינם יהודים, התארחו בבתיהם וערכו יחד את 'פרויקט בית הקברות היהודי'. בית הקברות שאליה הגיעו היה פעיל עד שנת 1940, אז גורשו 50 היהודים שנותרו בעיר למחנות. מאז סבל המקום מהרס ומזונוע, ונותר מוזנת, נעול ומגודר. אבשלום רויד, מורה במקווה ישראל, שמי רכז את הפרויקט מזה שנים רבות, מודה שמשוהו בחוויה הזו היה שונה ואחר מכל משלחת אחרת. "יוזמת המפגשים בין נוער יהודי לגרמני קיימת כבר 25 שנה מתוך הרצון להכיר, לזכור את מאורעות העבר ולוודא שלא יחזרו על עצמם", הוא אומר, "העם היהודי והגרמני שזורים זה בזה ולא יכולים להפריד את השורשים. הרעיון של המורה גונטר הנברגר היה לקחת את הקשר הזה למקום אחר וחדש, ולייצר פרויקט משותף של מיפוי ושיפוץ בית הקברות היהודי שנהרס על ידי הנאצים במלחמת העולם השנייה".

"המחשבה הייתה שמעבר לכיף שהילדים עושים יחד חשוב לייצר פרויקט משותף שיש לו ערך מוסף", מסביר הנברגר, "חכרנו לארכיאולוג שעוסק בשימור אתרים, והבנו שבבית הקברות הזה אף אחד לא נגע מאז 1940. זהו בית קברות שהוקם בשנת 1880 ושימש את הקהילה היהודית. יש בו 114 קברים של יהודים, שכל אחד מהם הוא סיפור בפני עצמו. הרעיון היה שבני הנוער יתחלקו לזוגות, אחד ישראלי ואחד גרמני, ילמדו את המסורת היהודית וינסו לדלות

Ⓢ "העם היהודי והגרמני שזורים זה בזה ולא יכולים להפריד את השורשים". מימין לשמאל: עמית וישנביץ, לואיס ליבר, ליאור צוקרמן, אנדריאס בוקס ויובל חן. למעלה: יולין אקהרט במקווה ישראל

ליאור: "היו שם מצבות בגדלים שונים. חלק מהכיתובים היו בגרמנית וחלק בעברית. לא מעט מצבות היו שבורות, ובחלקן כבר לא ניתן היה לזהות את השמות. לימדנו אותם את כשר הסמלים היהודיים שעל המצבות"

22.24x33.49	3/3	48	עמוד	ידיעות חולון	21/03/2014	41641405-5
מקווה ישראל - 43083641						

המחיש לנו את הרבר הנטוש הזה, את העובדה שחיו שם פעם אנשים, שנעלמו מבלי שאיש יוכל לפקוד אותם."

מצא את ההבדלים

במהלך המפגשים עמדו הצעירים הג'רמנים והיהודים על ההבדלים ביניהם. "הישראלים מאוד תוססים", מאבחן אנדר-ריאס, "הם מדברים בצעקות ובהתלהבות. נסענו היום לירושלים וכל הדרך הייתה שירה ועליזות, משהו שאצלנו לא קורה. אנחנו יכולים לנסוע שעות באוטובוס יחד ברממה, כשכל אחד עסוק בענייניו. יש בזה משהו מאוד שמח ומאוד יפה".

יולין: "גם ביחסים עם המורים נראה שישראלים יותר פתוחים עם המורים שלהם, יש פחות דיסטנס, מה שאצלנו מאוד קיים".

ליאור: "אבל יש כבוד. אנחנו לא מת-חצפים למורים. הם פשוט יותר שקטים ומופנמים מאיתנו, אבל כשיושבים ומ'דברים, כולנו מבינים שבני נוער הם בני נוער ולא משנה איפה הם בעולם. כולם אוהבים, כולם רוצים להצליח, כולם רוצים שיהיה שלום בעולם וכולם עוברים את גיל ההתבגרות פחות או יותר באותו אופן".

היינו יחד בבוכנוואלד, ושם התחוויר לי הדמיון בין בני הנוער, אומרת טניה מאייר פרסיך, המורה המלווה של הקבוצה. "כמי שנולדה לאמא יהודית ולאבא גרמני, הרגשתי שונה. מתוך התחושה הזו, שאני לא כמו כולם, התחלתי להת-עניין בכל הקשור לשואה, איך היא קרתה ועד לאן שנאה לשונה יכולה להגיע. כשהיינו בבוכנוואלד הבנתי שבמקום הזה קרה משהו מאוד רע, משהו לא אנושי. היינו שם, בני נוער יהודים לצד גרמנים, שבילו כבר כמה ימים יחד, נקשרו זה לזה והיו כמקשה אחת. התחושה החזקה הייתה שהנה, אתה הולך עם משהו רדך, עם אג' שים שאתה אוהב, וברגע אחד הכול יכול לקרוס והם יכולים להיעלם, רק בגלל השוני שלהם. כשראיתי את העיניים של בני הנוער משני הצדדים, כל אחד עם הכאב ועם התובנה שלו, זה נגע בי והציף אותי. הנוער הישראלי ניגן בגיטרה ושר שירים, והנוער הגרמני הצטרף. הם היו זה לצד זה עם גורל משותף. זה היה הרגע שבו יכולתי לראות חברות שמילאה אותי בתחושה טובה לגבי העתיד."

תשמרו על קשר

אחרי הפריקט המשותף בעיירה באר נוישטאט, הגיעו 22 בני הנוער הגרמני נים לביקור גומלין במקווה ישראל. כאן, במשך שבועיים, הם התארחו בבתי הת-למידים, עסקו יחד בתעילות משותפות, עזרו בשדות של מקווה, עבדו ברפת, נסעו לירושלים, לים המלח ולצפון, וקיימו טקס קבלת שבת משותף. הימים האחרונים לפני הפרידה מלווים בעצב ובסימני שאלה. "ברור שנשמור על קשר", אומרת ליאור, ויובל מוסיפה, "ניסע לבקר אותם לפני שנתגייס לצבא".

גם לואיס, יולין ואנדרריאס מאמינים שהקשר יימשך ושהביקור הבא ביש-ראל לא רחוק. "העובדה שגם הבנים וגם הבנות עומדים להתגייס לצבא זה משהו שלא קיים אצלנו", אומר יולין.

הנברגר שולף את רשימת השמות שה-צליחו התלמידים לחלץ מכית הקברות היהודי. בבית התפוצות הם לא הצליחו לאתר אף שם של קרוב משפחה, אבל שני הצדדים רוצים להאמין שיום אחד עוד יצוץ משהו ויאותר כקרוב משפחה. "כך או אחרת", אומרים המורים הגרמנים, "בית הקברות הזה כבר לא יהיה נטוש."

"כך או אחרת, בית הקברות הזה כבר לא יהיה נטוש". עבודות השיפוץ בבאד נוישטאט | צילום: אבשלום חדד

אבל מאחר שלא ידעו את הסימנים ואת השפה, שמו אותם הפוך אחד על השני".

יולין אקהדרט, אנדרריאס בוקס ולואיס ליבר הגיעו לפרויקט חילופי בני הנוער מתוך עניין בהיסטוריה היהודית, ועם רצון להכיר את הישראלים.

"לא פגשנו יהודים לפני שהתברר'ה ממקווה הגיעו אלינו", אומר יולין, "אני חנו לומדים על השואה ועל היהודים, אבל מבחינת רובנו מדובר בפרטים בהיסטוריה ללא פנים ושמות. המפגש עם הנוער היהודי הפך את המושג 'יהודי' למשהו אמיתי. הביקור בישראל וב'ד ושם' הפך את סיפור השואה לסיפור עם פנים. זה סגר אצלי מעגל עם הפריקט בבית הקברות, שנותן לך את התחושה שבעיר שלנו היו אנשים שרצו לחיות בריוק כמו כולם".

אתם מצליחים להבין איך זה קרה? אנדרריאס: "לא ברור איך הגרמנים יכלו להיות כאלה רעים. קשה מאוד להבין למה הם עשו את זה, למה הם הרגו אנשים בלי סיבה".

בבית דיברו אתכם על זה? לואיס: "המשפחה שלי מתעניינת בסי-פור היהודי ובהיסטוריה של גרמניה. זה משהו שדיברנו עליו לא מעט בבית. להורים שלי היה חשוב שאהיה חלק מה-משלחת הזו. לפני כשנה הגיע לעיר שלנו ניצול שואה, שסיפר את הסיפור שלו. הלכנו לפגוש אותו מתוך עניין. שאלנו שאלות והוא הסביר בסבלנות רבה על הסבל שעבר עליו. זה גרם לכולנו לה-רגיש לא נוח".

יולין: "הרור שלנו לא נושא באשמה, הוא נושא יותר את סימני השאלה ואת חוסר ההבנה של איך זה קרה. איך יצאה מכאן היסטוריה כל כך אלימה, כל כך מורכבת ובעיקר לא מובנת. בית הקברות

יולין: "הדור שלנו לא נושא באשמה, הוא נושא יותר את סימני השאלה ואת חוסר ההבנה של איך זה קרה. בית הקברות המחיש לנו את העובדה שחיו שם פעם אנשים, שנעלמו מבלי שאיש יוכל לפקוד אותם"

גונטר: "היום זה אחרת, היום התכנים האלה נלמדים בתוך חומר הלימוד. מדברים על זה המון. הדור של היום מתעניין, מעורב, רוצה לדעת את האמת ומנסה להבין את חלק מהחיים שלנו"

חברי המשלחת בכותל | צילום: אבשלום חדד

ררו בעיר. היא נבנתה במקום שבו ריכוז את כל הילדים לפני הטרגספר".

חילופי בני הנוער באמת תורמים בעינינו להבנה של ההיסטוריה ויצירים קירבה, או שזה טיול בכל הטיולים? "למרות שהחבר'ה צעירים ובאים בש-ביל לעשות כיף, הם מכירים ויודעים את ההיסטוריה ואת המשקעים שיש לעם היהודי והגרמני כאחד, כל אחד מנקודת מבטו. כשאתה מכיר את האנשים ושומע את הסיפורים, כשאתה פוגש בני נוער בגילך ורואה שבעצם כולנו אותו דבר, זה משהו שנשאר איתך לנצח. ההיסטוריה בשביל כולנו היא משהו מאוד מופשט, משהו שקשה להבין אותו כמוח האנושי הפשוט. וכשאתה פוגש נוער יהודי, דור שלישי או רביעי, ויכול לדמיין שאלה היו יכולים להיות החברים שלך בשכונה, וברגע אחד להיעלם, זה עושה משהו".

בבית הכנסת 'תפארת צבי' בתל אביב ניגש גונטר בלב נרגש לרב וביקש לפ-תוח את היכל הקודש. "בעיר שלנו היה בית כנסת ובו ארון קודש. שמעתי שארון הקודש הזה הוא העתק מדויק של בית הכנסת אצלנו, וכשראיתי את זה לא יכולתי להישאר אדיש. ארון קודש זהה בדיוק למה שהיה אצלנו, ובתוכו ספרי קודש שהובאו מהעירייה שלנו. זה מאוד ריגש אותנו ואת בני הנוער משני הצ-דדים כמובן".

האנשים שנעלמו

ליאור צוקרמן, ויבל חן ועמית וישנביץ הצטרפו למשלחת לגרמניה עם ציפייה להכיר בני נוער מתרבות שונה, וגם רצינו להבין את ההיסטוריה דרך העיניים שלהם", אומרת ליאור. "ידענו שגרים שם פרויקט משותף של שיפוץ בית קברות יהודי, ומאוד התרגשנו מזה. לא ידע-נו עד כמה זה יהיה משמעותי עבור שני הצדדים", אומרת יובל, ועמית מוסיפה: "בימים הראשונים למדנו את העיר ומה שהיהודים עברו שם. נפגשנו עם בני הנו-ער, התארחנו בבתי שלהם, ביקרנו בבית הספר שבו הם לומדים, חווינו את החיים שהם חיים ואחר כך הגענו לפרויקט עצמו. חולקנו לזוגות והתחלנו לעבוד".

ליאור: "היו שם מצבות בגדלים שונים. חלק מהכיתובים היו בגרמנית וחלק בעב-רית. לא מעט מצבות היו שבורות, ובחלקן כבר לא ניתן היה לזהות את השמות. ל-י מדנו את בני הנוער הגרמנים על הסמלים היהודיים שעל המצבות. מצאנו שם גם מצבות שנהרסו, והיה ניסיון לתקן אותן,